

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาการอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเป็นธนาคารอาหารของชุมชนบนพื้นที่สูง ในปี พ.ศ. 2563 เน้นขยายผลหลักสูตรท้องถิ่นสู่ชุมชน/โรงเรียน พัฒนาต่อยอดพืชท้องถิ่นศักยภาพเพื่อสร้างอาชีพทางเลือกให้กับชุมชน ลดการเก็บหาจากป่า รวมทั้งพัฒนาระดับชุมชนตัวอย่างที่สามารถถ่ายทอดงานสู่ชุมชนอื่น สรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การวิจัยและพัฒนาชุมชนตัวอย่าง โดยประเมินผลงานตามตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตัวอย่าง 10 ชุมชน ผลการจัดระดับกลุ่มปานกลาง (C) จำนวน 2 ชุมชน (ผาผึ้งและห้วยเขย่ง) กลุ่มดี (B) จำนวน 3 ชุมชน (ดอยปู่ย ปางมะโอ ห้วยก้างปลา) และกลุ่มดีมาก (A) จำนวน 5 ชุมชน (แม่พริก ปากกล้วย ป่าแป๋ ห้วยอีค่าง และห้วยน้ำกิน) หากพิจารณาตามความโดดเด่นของชุมชนแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นเป็นแหล่งอาหาร (2) กลุ่มสร้างรายได้ จากการเพาะปลูกพืชท้องถิ่น และ (3) กลุ่มบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) การศึกษา รวบรวม และพัฒนาระบบการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและหน่วยงาน ได้แก่ การจัดทำชุด องค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นของชุมชน 3 เรื่อง ประกอบด้วย (1) การใช้ ประโยชน์พืชบนพื้นที่สูง 5 ชุมชน 3 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ลัวะ (ป่าแป๋) ปะหล่อง (ปางแดงใน นอแล) และอาข่า (ใหม่พัฒนา ห้วยหยวกป่าโซ) รวม 425 ชนิด (2) พืชให้สีย้อมธรรมชาติ 3 ชุมชน รวม 48 ชนิด เช่น คราม ฮ่อม ขมิ้น (3) ตำรับอาหารท้องถิ่น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ พื้นเมืองภาคเหนือ มอญ และม้ง รวม 28 ตำรับ และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนร่วมกับ โรงเรียน 2 แห่ง (บ้านปากกล้วยพัฒนาและบ้านป่าเมี่ยงแม่พริก) (3) การวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริม การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นและพัฒนาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ โดยจัดทำแปลงสาธิตและแปลงตัวอย่าง การปลูกและการจัดการพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพเพื่อบริโภคและเสริมรายได้ 6 ชุมชน สมาชิก 62 ราย เพาะปลูกพืช 21 ชนิด ได้แก่ แม่พริก (ผักกูด ลิ้นจี่ หวาย ไข่) ห้วยน้ำกิน (ลิ้นจี่ เลือดมังกร เจริญกุลหลาน น้อยหน้าเครือ สาคริลาส) ห้วยเขย่ง (กระเจียวมอญ ชะมวง เสม็ด เหลียง ผักกูด ชะอม ส้มป่อย และ ส้มมะงั่ว) โป่งคำ (ผลิตเมล็ดพันธุ์พืช ได้แก่ มะเขือพวง พริกชี้ฟ้า พริกชี้หนู) ห้วยมะเกลือ (ผักกูด เลือดมังกร) ป่าแป๋ (ฮ่อม คราม และขมิ้น) (4) การศึกษาและการปกป้องคุ้มครอง พืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยโอ (ห้วยก้างปลา) และบ้านห้วยอีค่าง (ทุ่งหลวง) โดยกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ เพาะขยายพันธุ์พืช จัดทำแนวกันไฟ ลาดตระเวนป้องกันไฟป่า สืบชะตาน้ำ จัดทำฝายชะลอน้ำ และปลูกฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชน และ (5) การถ่ายทอดองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพสู่พื้นที่อื่น 15 ชุมชน สมาชิก 270 คน มีชนิดพืชที่ต้องการฟื้นฟู รวม 525 ชนิด

คำสำคัญ: ธนาคารอาหารชุมชน ความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดองค์ความรู้

Abstract

This project using the Community Food Bank Project under the Royal Initiative of His Majesty The King Rama IX, as the principle guideline for research study. In the year 2020, emphasizes on expanding local curriculum of biodiversity restoration and conservation for sustainable utilization to schools and communities, value creation from potential local plants for alternate income and also reduce over harvesting from community forest. Moreover, community food bank model has been set up and promoted to other communities. The results are as follows: **(1)** The 10 pilot areas were evaluated based on Food bank model indicators, and divided in 3 groups; 3 communities were average (Pha Phueng and Huai Ka Yeng), 3 communities were good (Doi Pui, Pang Ma-O, Huai Kang Pla), and 5 communities (Mae Phrik, Pa Kluai, Pa Pae, Huay E-Khang, Huai Nam Kun) were excellent. These also divided into 3 groups: 1) conservation, rehabilitation and utilization local plants as a food source, 2) income generating from local plants cultivation, and 3) the natural resources and environment management group **(2)** Traditional used and local wisdom in biodiversity were gathered to support learning system of 3 highland communities, consisting of 1) ethnobotanical used of 425 plant species in 5 communities, 3 ethnic groups, namely Lawa, Palong and Akha 2) plants used for natural dyes in 3 communities, including 48 species, such as *Indigofera tinctoria*, *Strobilanthes cusia* (Nees) Kuntze, and *Curcuma longa* L. 3) local recipes of 3 ethnic groups, including Native northern, Morn, and Hmong, including 28 recipes **(3)** Research and development to promote local plant utilization and economic development by preparing demonstration plots of planting and management of potential plants for consumption and income in 6 communities, with 62 members, cultivate 21 plant species **(4)** Local plant and biodiversity protection study comprised of 1) natural resource management of 2 communities, namely Ban Lo Yo and Ban Huai E-khang 2) establish a fire barrier forest fire prevention patrols, ascertaining water destinies, creating weir to slow down the water, and **(5)** Transfer and exchange knowledge on restoration and conservation of food sources and biodiversity to 15 other communities, 270 members, with 525 plant species.

Keywords: Community Food Bank, highland biodiversity, local wisdom, knowledge transfer